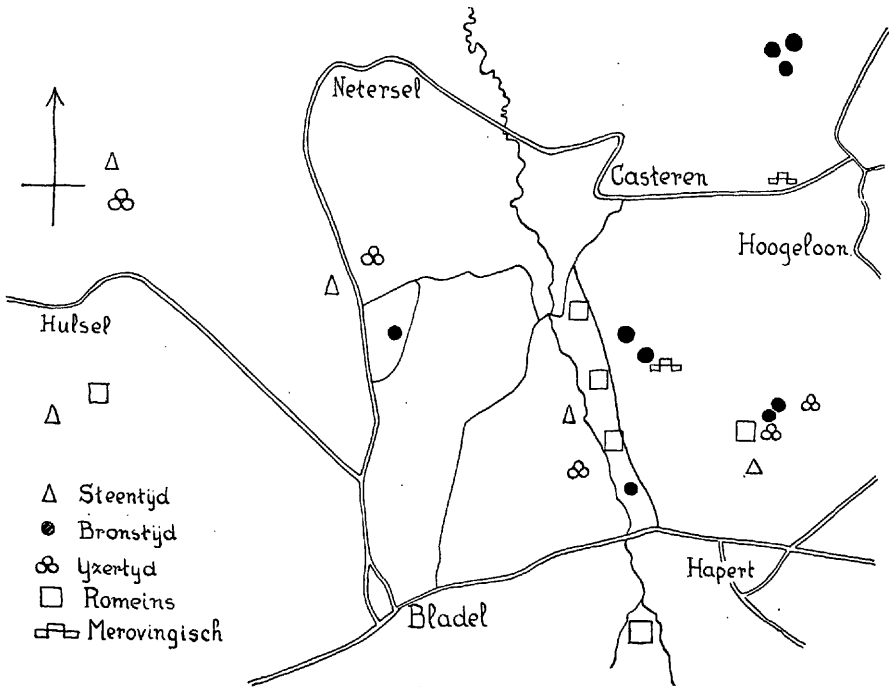

EEN GESLECHTE GRAFHEUVEL TE BLADEL.

Op 21 December 1954 werd ik 's avonds opgebeld door de heer W. van Limpt uit Reusel die mij meedeelde, dat langs de weg van Bladel naar Netersel een paar urnen waren gevonden, waarvan er één nog zo goed als geheel intact was.

De heer van Limpt, lid van de heemkundige kring „De Achtzaligheden”, is reeds bij verscheidene opgravingen als werkbaas van de Ned. Heide-Mij. aanwezig geweest en maakte zich ook tijdens deze noodopgraving weer onmisbaar.

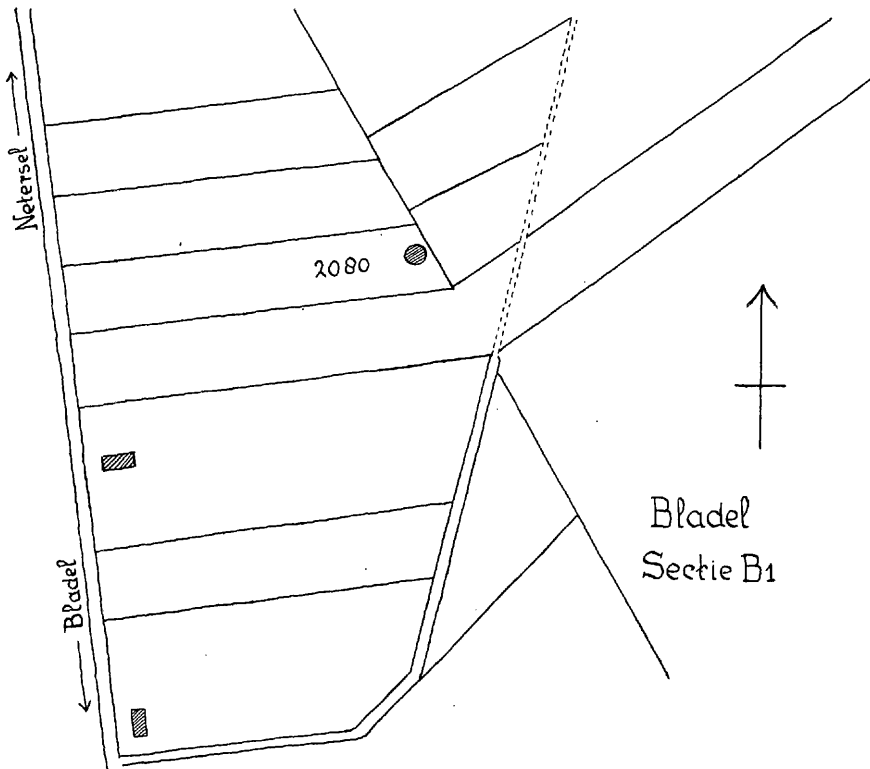

Zeer benieuwd naar het type urn (zou het bronstijd, ijzertijd of Merovingisch zijn?) kwam ik de volgende morgen op de plaats van de herontginning. De arbeiders waren juist bezig met het herplaatsen van een kleine keet, die door de nachtelijke storm in onderdelen over het terrein was verspreid. De opgegraven urn stond, schoon-geregend, in de openlucht te pronken. Het was een deverel-urn, type Drakenstein. De ander was geheel in scherven, maar aan de fragmenten was nog duidelijk te zien, dat model en versiering met de gave urn overeen kwamen.

De plaats waar de urnen waren uitgegraven, was gelegen op een hoge kop in het terrein. Met kipkarren was men bezig deze hoogte naar het

lagere, westelijk gelegen gedeelte te transporteren. Het niveau-verschil bedroeg ongeveer één meter. Bij het afgraven van de laatste bank of werkput was met de twee urnen ook veel houtskool voor de dag gekomen. De plaats der urnen kon nog nauwkeurig worden aangewezen.

Het terrein, sinds mensenheugenis akkerland, had vroeger ongetwijfeld het uitzicht gehad van een hoge zandrug, langs een aan de Noord-West-zijde gelegen ven. Op deze hoge rand hebben toen één of meer grafheuvels gelegen. Het grondvlak van een dezer grafheuvels was nu heel zeker aangestast door de diepe werkput van de herontginning.

Het was zaak om hier terstond een onderzoek in te stellen, wilde men nog iets over de constructie van de grafheuvel te weten komen. De arbeiders waren terstond genegen om voorlopig aan het andere eind van de lange werkput verder te gaan.

Met de heer van Limpt besprak ik de mogelijkheid, hoe de arbeiders, die dit werk hadden aangenomen, bij een eventueel onderzoek, zonde finantieel nadeel, zouden kunnen meewerken. Na een voorlopige regelin volgde kwart over negen de toestemming van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Monumentenzorg.

heidkundig Bodemonderzoek. Hoewel de arbeiders pas de volgende dag in W.S.W.-verband zouden werken, hielden ze reeds toen zo veel mogelijk rekening met de noodzakelijke werkzaamheden van het onderzoek. Het bleek later de beste arbeidersploeg, die ik tot nu toe bij een opgraving had aangetroffen.

Een onderzoek volgens de quadranten-methode was hier niet mogelijk. Vooreerst viel de juiste plaats van de grafheuvels niet vast te stellen en verder had het uitsparen van profielen geen zin, omdat het gehele akker-complex tot op een diepte van 40 cm was verploegd. Slechts tegenover de plaats waar de urnen werden aangetroffen, werd een profiel uitgespaard om eventueel grondmonsters van het oud oppervlak te kunnen nemen.

Nadat alle maatregelen waren genomen om het meest bedreigde punt zo goed mogelijk af te bakenen, zodat de arbeiders op die dag een ander gedeelte van het terrein konden egaliseren, moest contact worden opgenomen met de eigenaar B. Gijsbers, Helleneind, Bladel. Deze gaf gaarne zijn toestemming voor het onderzoek. Een bezoek aan het gemeentehuis en het kadaster bezorgde ons de juiste ligging van het perceel: Sectie B 1 No. 2080. Met dank zij vermeld de medewerking van het gemeentepersoneel en speciaal van de heer J. Dirks, gemeente-ontvanger te Bladel die er voor zorgde, dat een situatieschets van het perceel, met omgeving van de kadastrerkaart werd overgenomen.

De opgraving.

Langs de bestaande werkput werd een 60 cm breed profiel uitgespaard en daarachter een drie meter brede sleuf afgegraven om de juiste plaats van een eventuele paalkrans en andere grondsporen te bepalen. Het bleek al spoedig, dat een drievoudige paalkrans rond de grafheuvel had gestaan, waarvan thans slechts de kleinste helft nog intact was.

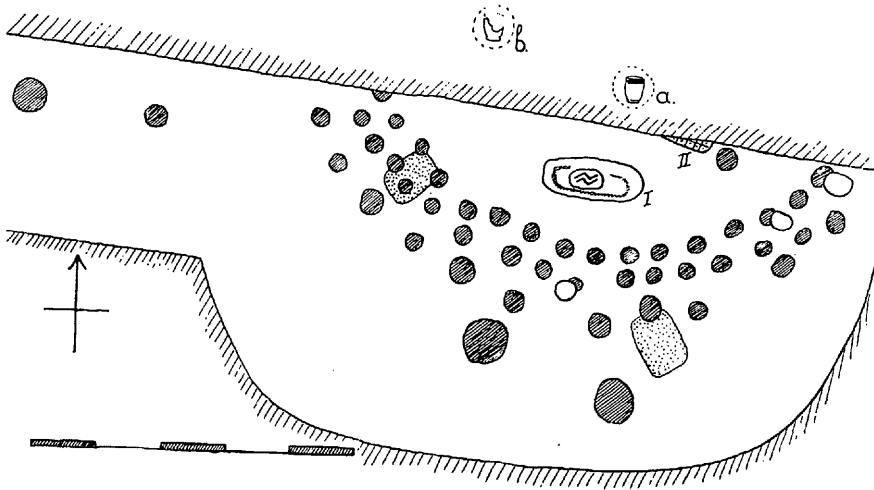
Door een plaatselijke verbreding van de sleuf werd de gehele paalkrans blootgelegd. Ook buiten de drievoudige paalkrans werd nog een viertal zeer grote paalgaten waargenomen, die echter zeer onregelmatig ten opzichte van de grafheuvel waren geplaatst. Het was niet mogelijk om uit te maken of zij met deze in verband stonden.

Binnen de paalkrans was een kleine, langwerpige grafkuil te zien (I), waarin, bij verder afschaven, een zeer duidelijke sterk verkoold boomkist van geringe afmetingen aanwezig was. Deze kist bevatte een compacte kluit crematieresten. De grote stukken houtskool van de kist vertoonden nog duidelijk een gladde ronding aan de buitenzijde.

Het centrale gedeelte, voor zo ver dat nog aanwezig was, bleek wat het onderste gedeelte betreft nog ongestoord. In het uitgespaarde profiel had dit ongestoorde heuvelrestant nog een dikte van ± 15 cm. Hierdoor was het mogelijk grondmonsters te nemen voor pollenanalyse. De juiste plaats van het oud oppervlak was echter zeer moeilijk te bepalen, want talrijke

mollengangen verstoorden het beeld, zodat pas na veel zoeken een betrouwbaar gaaf gedeelte kon worden uitgekozen. Verder werd het vaststellen van de juiste grens tussen oud niveau en later opgestapeld heuvellichaam bemoeilijkt door de geringe kleurverschillen.

De grafheuvel was zeker niet aangelegd op een duidelijk ontwikkeld heidepodsolprofiel. Elk spoor van schierzand en oerbank ontbrak. Het oud oppervlak was alleen zichtbaar als een onduidelijke overgang van roodachtig geel zand naar het daarboven gelegen vuilgeel gekleurde, zeer vettig en sterk leemhoudend zand. Het lijkt er veel op, dat de heuvel was opgebouwd uit graszoden, gestoken langs de rand van het 20 meter verder naar het westen gelegen ven (thans weiland), dat een oppervlak heeft van sterk leemhoudend zand. In elk geval was de heuvel zeker niet uit heiplaggen opgebouwd.

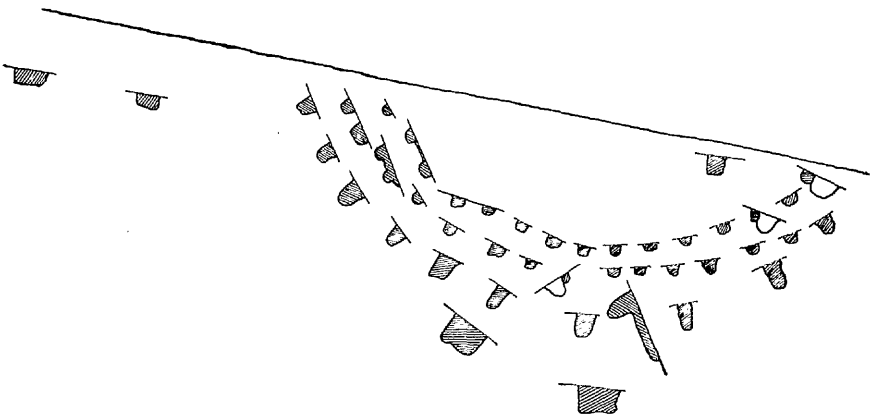
Na het verwijderen van het smalle uitgespaarde profiel kon ook de rest van de paalkrans worden ingetekend en bovendien kwam nog een uiterst smal randje van een bij de herontginning vergraven graf (II) te voorschijn, met op de Z.O.-hoek een duidelijk paalgat, dat niet bij de drie concentrische paalkransen behoorde, maar mogelijk deel uitmaakte van een viertal rond het graf staande palen, die een zogenaamd „dodenhuisje” hebben gedragen, zoals die reeds bij talrijke bronstijd grafheuvels zijn geconstateerd ¹⁾.

Na verder afschaven tot beneden het oud oppervlak werden nog twee ondiepe kuilen aangetroffen die beide door palen van de paalkransen

¹⁾ W. GLASBERGEN, Barrow excavations in the Eight Beatitudes, Part. II, bl. 138—149. Groningen 1954.

werden doorsneden en dus vóór die tijd reeds aanwezig waren. Dergelijke oudere kuilen werden reeds meermalen onder een grafheuvel aangetroffen ²⁾. De betekenis hiervan is niet duidelijk, hoewel in sommige gevallen van een offerkuil sprake kan zijn. Maar dan zouden zij tot een oudere periode dan de paalkransen moeten behoren.

De drie paalkransen waren ongeveer concentrisch rond het reeds weggegraven middelpunt gelegen. Bij de twee binnenste paalkransen kwamen een drietal restauraties aan het licht. De oorspronkelijke paalgaten werden daar doorsneden door andere, die niet meer in het juiste gelid waren geplaatst. Het kleurverschil toonde trouwens duidelijk aan, dat deze laatste palen iets jonger moesten zijn. Dit bleek ook bij de verticale doorsnede die van alle paalgaten werd gemaakt. Hierbij kwam echter een nieuwe bijzonderheid aan het licht. De buitenste paalgaten bleken namelijk alle 10 à 15 cm dieper te zijn dan die van de twee binnenste paalkransen. Er moet daarom rekening gehouden worden met de mogelijkheid dat de buitenste en de twee binnenste paalkransen niet tot een zelfde periode behoren.

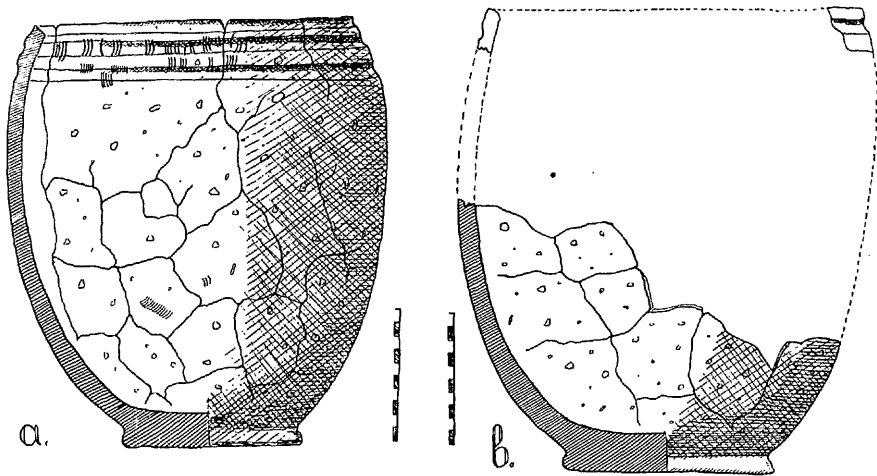

Bijna alle paalgaten bevatten veel houtskooldeeltjes, waaruit is op te maken, dat de palen voor betere conservering een tijd in het vuur zijn gehouden.

In totaal zijn in de grafheuvel vier bijzettingen geconstateerd: twee in urnen en twee in grafkuilen. Geen van deze vier bijzettingen ligt precies in het centrum van de grafheuvel. Het is dus niet uitgesloten en zelfs waarschijnlijk dat een vijfde, de primaire bijzetting in het centrum heeft gelegen. De grote hoeveelheden houtskool, welke door de arbeiders tegenover het heuvel restant gedurende de voorafgaande dagen werden aangetroffen, kunnen van dit centrale graf afkomstig zijn.

²⁾ W. GLASBERGEN, o.c. bl. 150—151.
Vergelijk ook grafheuvel te Bergeyk. Opgraving Dr. P. MODDERMAN. Berichten R.O.B. Juni 1951, bl. 8.

De ontleding van de grafheuvel in verschillende perioden en ook de datering stuit op talrijke moeilijkheden, omdat de grootste helft van het grondvlak is verdwenen en het heuvellichaam zelf bijna geheel ontbreekt. De pollenanalyse zou een aanwijzing kunnen geven voor de heuvelkern. Het ontbreken van heiplaggen werd tot voor kort veelal gezien als een aanwijzing, dat de heuvel tot het neolithicum behoorde. Momenteel hecht men hieraan niet meer zoveel waarde. Een andere aanwijzing geeft het type paalkrans. Volgens het door Dr. Glasbergen opgezette schema³⁾ zou de paalkrans op het eerste gezicht tot type 7 behoren (drievoudig dichtgestelde paalkrans). Het komt mij echter voor, dat we de hier aangetroffen drievoudige paalkrans, hoewel concentrisch, toch moeten ontleden in een buitenste, enkelvoudige paalkrans die de overgang vormt van type 3 (enkelvoudig wijdgesteld) naar type 5 (enkelvoudig dichtgesteld) en vervolgens in een binnenste, dubbele paalkrans (type 6). Beide typen komen hoofdzakelijk voor in de tweede helft, respectievelijk het einde van de bronstijd. Bij paalkransen zijn echter steeds uitzonderingen mogelijk.

De Urnen.

Beide urnen zijn typisch voor de bronstijd. Zij zijn vervaardigd van leem, dat met grof zand of kleine kiezelsteentjes is gemagerd.

Urn a. De wanddikte verloopt van 0.011 m. aan de rand tot 0.014 m. vlak boven de bodem. Deze bodem is zoals bij bijna alle deverelurnen aanmerkelijk dikker nl. 0.021 m.

De hoogte 0.32 tot 0.323 m. Diameter boven, van 0.238 m. tot 0.263 m. dus niet zuiver rond. Op 0.22 m. hoogte bedraagt de grootste diameter 0.283 m. diam. 0.137 m. Uitwendig is deze bodem ook duidelijk door een iets

3) W. GLASBERGEN, o.c. bl. 17.

uitspringende rand geaccentueerd. De rand loopt schuin naar binnen af en is een overgang van type C naar D ⁴⁾. Zeer merkwaardig is de randversiering van drie (eigenlijk $2\frac{1}{2}$) evenwijdig lopende groeven, die ongetwijfeld zijn aangebracht door met de vingertoppen rond de rand te trekken in de nog zachte klei. Voor zover mij bekend is deze randversiering tot nu toe nog niet op deverelurnen aangetroffen, tenzij men de urnen 7 en 5 uit tumulus C te Hooge Mierde daarmee zou willen vergelijken ⁵⁾. Bij een nauwkeurig onderzoek blijkt de urn op talrijke plaatsen nog indrukken van vinger-nagels te vertonen: smalle iets gebogen sleufjes die in rijtjes bij elkaar staan. De plaatsing van deze indrukken is echter zo willekeurig, dat hierbij niet aan versiering moet gedacht worden. Men krijgt eerder de indruk, dat de pottenbakster deze heeft aangebracht, terwijl haar gedachten met geheel andere zaken bezig waren. De indrukken zijn gedeeltelijk met de rechter- en gedeeltelijk met de linkerhand aangebracht.

Urn b. Deze urn was niet meer compleet. Tijdens de herontginning werd zij met de schop stukgestoten en de scherven werden grotendeels ondergespit. Daar de plaats nog betrekkelijk nauwkeurig bekend was, kon een groot gedeelte worden teruggevonden. De bodem met een gedeelte van de opstaande wand en een heel klein stukje rand lieten zien, dat deze urn veel overeenkomst vertoonde met de complete urn.

Diam. bodem 0.154 m.; dikte bodem 0.022 m.; wanddikte vlak boven de bodem 0.015 m.; randdikte 0.012 m.

De maten zijn dus iets groter dan bij urn a. Het klein stukje rand is iets meer afgerond (overgang type D-E) als bij urn a. Vlak beneden de rand loopt eveneens minstens één ondiepe groef, die met de vingertop was aangebracht. Of ook deze urn drie evenwijdige groeven heeft gehad, is niet meer uit te maken, omdat de bovenste helft van de urn, uitgezonderd het klein randstukje, geheel ontbreekt. Ook de hoogte is niet vast te stellen. *Het verdere onderzoek:*

Daar op het overige gedeelte van het terrein hier en daar nog scherven van het zelfde soort aardewerk werden gevonden, was het niet uitgesloten, dat er nog plattegronden van andere grafheuvels aanwezig zouden zijn.

Op één plaats werden nog crematieresten aangetroffen in een smal, maar vrij diep kuiltje. Andere grondsporen waren niet aanwezig, evenmin als in twee andere gegraven sleuven op de plaats, waar verscheidene scherven werden gevonden. Waarschijnlijk is het terrein reeds bij de eerste ontginning te diep afgegraven. Het Oostelijk-belendende perceel, de voortzetting van de hoge zandrug langs het vroegere ven, kon nog niet worden onderzocht, omdat tijdens de opgraving nog knolgroen te velde stond.

GERRIT BEECH.

4) W. GLASBERGEN, o.c. bl. 90.

5) W. J. A. WILLEMS: Een bijdrage tot de kennis der vóór-Romeinse urnenvelden in Nederland. Afb. 33. Maastricht 1935.